

exercises on Russian terminology raises the level of foreign students and facilitates the perception of lectures on their speciality.

Key words: scientific style of speech, term, foreign students.

Надійшла до редакції 6.11.2014 р.

УДК 81.13.378

Н. Г. Мойсеєнко,

кандидат філологічних наук

доцент кафедри граматики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,

тел. : (048) 776-11-15,

natalywx@mail.ru

Л. В. Сізова,

ст. викладач кафедри мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців

навчально-наукового інституту міжнародної освіти

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

вул. Єлісаветінська, 12, м. Одеса, 65082, Україна,

nkunetskaya@mail.ru

ЗАСОБИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИВЧЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕКСТІВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Стаття розглядає оволодіння іноземними студентами навичок читання російською мовою текстів професійної спрямованості як основу для формування навичок письмового мовлення, які у свою чергу є складовими комунікативної компетенції. Автори пропонують свої методи інтенсифікації та оптимізації формування зазначених навичок з урахуванням конкретних потреб і вимог студентів економічних спеціальностей.

Ключові слова: мова, мовлення, оптимізація, інтенсифікація, комунікативна компетенція, навички, уміння.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю розробки інтенсивних методів навчання іноземних студентів російській мові професійного спрямування з урахуванням вимог

Болонського процесу та визначення принципів створення гнучких робочих програм, у яких беруться до уваги конкретні потреби і вимоги тих, хто навчається, спрямованих на розвиток їхньої комунікативної компетенції. **Метою** дослідження є визначення найбільш ефективних та відповідних конкретній меті навчання інтенсивних методів формування навичок письмового мовлення та читання оригінального тексту з економічних спеціальностей на заняттях з російської мови професійного спрямування як іноземної у вищих навчальних закладах України. У пропонованій статті наводяться висновки щодо навчального типу читання.

Процес глобалізації, що охопив на сучасному етапі всю світову спільноту, привів до формування нових пріоритетів у сферах політики, економіки, культури та освіти. Іноземні студенти, які приїжджають в Україну навчатися, мають оволодіти знаннями з фахових дисциплін через посередництво не своєї рідної мови, а спираючись на російську та українську мови. До того ж вони прагнуть сформувати навички коректного усного та письмового мовлення, щоб бути здатними до ділової комунікації. Сучасний фахівець з економіки повинен уміти працювати з економічною літературою, здобувати необхідну інформацію з іноземних газет та журналів, володіти навичками аудіювання, вільного усного та письмового спілкування. Таким чином, об'єктивно на початку 1990-х років постало питання про необхідність внесення змін у програми з вивчення іноземних мов, у тому числі й російської та української як іноземних, на економічних факультетах вищих навчальних закладів; вони спрямовуються на прагматичні потреби майбутніх фахівців, стають більш професійно орієнтованими. Сьогодні програми базуються на компетентнісному підході, який передбачає розвиток таких компетенцій, як лінгвістична, мовленнєва, соціально-політична, інформаційна, соціокультурна, загальноосвітня [2, с. 32].

Комунікативна компетентність – це явище складне, інтегративне та міжпредметне, що вивчається як методикою, педагогікою, так і лінгвістикою. Це поняття має різну трактовку. Так, Н. Хомський вважає, що це є здібність людини до виконання будь-якої діяльності, яка базується на знанні рідної мови [цит. за 2, с. 30]. Для М. Суейна та М. Канале вона є сукупністю чотирьох основних сфер знань та умінь: 1) граматичної компетенції; 2) соціолінгвістичної компетенції; 3) стратегічної; 4) текстуальної [там само]. Рада Європи

запропонувала такі компетенції, що є необхідними для участі в актах комунікації: 1) загальні; 2) комунікативні (лінгвістичні, соціолінгвістичні, прагматичні) [2, с. 27]. Як видно з наведених визначень, діяльність, мова, мовлення, стратегія, поведінка у соціумі, його розуміння, текстуальність – це явища взаємопов'язані. Виходячи із зазначеного вище, на наш погляд, доцільно було б основою для успішного спілкування вважати лінгво-комунікативну компетенцію, яка складається з таких базових компетенцій: лінгвістичної (знання фонетики, граматики, орфографії) та комунікативної, яка охоплює навички мовленнєвої діяльності та екстралінгвістичних понять. До екстралінгвістичних понять ми відносимо компетентність інформаційну та соціокультурну. Таким чином, читання є опорою при формуванні усіх аспектів комунікативної діяльності, у тому числі й усного та писемного мовлення, воно також є однією з найсуттєвіших умов формування зазначених вище компетенцій. Саме графічно зафіксований текст в умовах як мовного, так і немовного середовища стає для людини найбільш доступним засобом знайомства з лінгвістичними та екстралінгвістичними реаліями іншомовного суспільства. Процес навчання читанню автентичних текстів неодноразово розглядався в педагогічній науці та в методиці викладання іноземних мов [1–5]: висвітлювався психологічний аспект цього процесу [3, с.12–17; 4, с. 105], окреслювались шляхи його удосконалення та оптимізації [1, с. 28; 2, с. 23–24]. **Завданням** нашого дослідження є виділення саме інтенсивних форм роботи у цьому напрямку як таких, що оптимізують процес навчання і сприяють розвитку комунікативної компетенції.

Маючи своєю метою розвиток комунікативної компетенції студентів, курс російської мови професійного спрямування як іноземної скерований на засвоєння базових знань з фонетики, граматики, лексики даної мови, а також специфічних термінологічних одиниць, характерних для тієї чи іншої економічної спеціальності. Він також передбачає розвиток навичок читання автентичних текстів, навичок усного та писемного мовлення. Писемне мовлення розглядається нами як опора для усного мовлення. Розвиток навичок читання автентичних текстів, у свою чергу, також пов'язаний із залученням механізмів усного та писемного мовлення. Такий взаємозв'язок дає змогу інтенсифікувати та оптимізувати процес оволодіння російською мовою іноземними студентами.

Щодо навичок читання неадаптованого тексту, то вони є предметом уваги викладачів з перших занять з російської мови як іноземної. Визначення самого поняття „читання” дає змогу окреслити шляхи вирішення проблеми розвитку умінь, необхідних для виконання цього процесу. Під читанням ми розуміємо процес рецепції графічно зафіксованого тексту, результатом якої є створення смислів, зумовлених лінгвістичною та екстралінгвістичною компетенціями особистості. Для того, щоб процес читання був результативним, читач повинен адекватно інтерпретувати смисли, заковані в тексті автором, для цього повинні збігатися їх лінгвістична та екстралінгвістична компетенції, що виявляються у зазначеному відрізку мовлення. Проблема полягає в тому, щоб довести лінгвістичні та екстралінгвістичні компетенції читача до такого рівня, щоб він зрозумів задум автора тексту.

Аналіз спеціальної літератури та експериментальні дослідження дають змогу дійти таких висновків щодо шляхів вирішення зазначеної вище проблеми. 1. Варіативність граматичних конструкцій, лексичних одиниць (та їх різновиду – одиниць термінологічних) є лімітованою у вузькоспеціальному економічному тексті. Це дає змогу поступово звести зону незнань студента у сфері лінгвістичних та екстралінгвістичних економічних реалій до мінімуму. 2. В умовах дуже обмеженої кількості аудиторних годин, відведених на вивчення російської мови професійного спрямування як іноземної на економічних спеціальностях у вищих навчальних закладах (від 2 год. на тиждень до 4 – залежно від спеціальності), існує можливість оптимізувати та інтенсифікувати процес навчання читання оригінального тексту. Час на засвоєння тексту в 5000 знаків скорочувався вдвічі за рахунок таких прийомів: а) *складання передтекстового поабзацного коментарю*. Виходячи з положення про те, що навчальне читання потребує максимально повного та точного розуміння інформації, що міститься в тексті, а також її критичного переосмислення, видається необхідним навести повний граматичний опис тексту, лінгвокраїнознавчі пояснення, пояснення економічних понять, переклад складних для розуміння словосполучень, фразеологічних єдностей, термінів, щоб максимально полегшити роботу студентів. Усі зазначені пояснення доцільно розташовувати в тексті перед кожним наступним абзацом у вигляді передтекстового поабзацного коментарю; б) *використання післятекстових вправ на активізацію нового матеріалу*. Найбільш ефективними післятекстовими вправами, що сприяють активізації знань лексики,

виявились такі: пошук відповідних еквівалентів у рідній та відомих іноземних мовах, переклад речень з активною лексикою з російської мови на рідну (або відому іноземну) і навпаки, підбір правильного перекладу (чи визначення) певного терміна, використання активного словника у власних повідомленнях за тематикою тексту. Найбільш ефективними для засвоєння граматичних конструкцій видаються такі вправи: „Знайдіть у тексті речення, що мають зазначене граматичне явище, перекладіть їх на рідну мову (або відому іноземну)”; „Складіть свої власні речення із зазначеною граматичною конструкцією”; підстановочні вправи та вправи на розкриття дужок; в) серед виконаних *вправ на пошук необхідної інформації* найбільш продуктивними виявились такі: „Випишіть з тексту слова та словосполучення, що відповідають ключовим поняттям тексту, складіть план тексту”; „Поставте якомога більше запитань до тексту, сукупність відповідей на які буде становити собою короткий переказ тексту, знайдіть серед своїх питань такі, що є найважливішими для розкриття проблематики тексту”; г) робота з навчального типу читання оригінального тексту завершується *складанням доповіді* за тематикою тексту з використанням активної лексики та граматики.

Навчання письмовому мовленню включає мовленнєві вправи для навчання складання письмової доповіді, писемно-мовленнєві вправи у процесі роботи з друкованим текстом, писемно-мовленнєві вправи, зумовлені процесом читання, аудіювання усного спілкування. У випадку зі студентами економічних спеціальностей етап навчання письму та орфографії націлений на засвоєння правильного написання нових лексичних одиниць. Ця навичка може тренуватися за допомогою таких вправ: випишіть із тексту слова, що позначають дію, указують на конкретні та абстрактні поняття, виділіть у тексті та випишіть незнайомі терміни, дайте їх пояснення, виправте помилки в орфограмах, трансформуйте письмово слова та речення із однієї форми в іншу згідно із зразком або правилом, вирішіть кросворд, напишіть диктант або диктант-переклад (при використанні відомої іноземної мови), дайте письмову відповідь на запропоновані запитання, розкрийте дужки у реченні, вставте слова, словосполучення та елементи речень у пропуски, об'єднайте роз'єднані репліки діалогу та речення, запишіть їх у формі єдиного логічного тексту.

Особливо хотілося б зупинитись на особливостях роботи над письмовими вправами з друкованим текстом. Ці вправи мають вико-

нуватись на другому етапі роботи над темою, після опрацювання інтродуктивних вправ, вони мають на меті активізацію пропонованого нового матеріалу. До них можна віднести такі завдання.

1. Випишіть із тексту речення з ключовими словами, що розкривають тему (сюжет).
2. Дайте назви абзацам тексту.
3. Складіть тези до кожної смислової частини тексту.
4. Складіть письмове висловлювання-роздум відносно змісту тексту, беручи при цьому до уваги характер адресата.
5. Знайдіть у тексті інформацію для цільового письмового повідомлення.
6. Підготуйте тематичне або проблемне повідомлення у письмовій формі для подальшого усного обговорення у ситуації публічного спілкування.
7. Складіть реферат на базі даного тексту.
8. Напишіть анотацію тексту.
9. Підготуйте план-конспект усної доповіді.
10. Згідно з планом усної доповіді складіть конспект (тези), використовуючи конкретний текст або добірку текстів за конкретною темою або проблемою.

Стосовно останнього (10) пункту необхідно зазначити, що дослідник із питань навчання іншомовного академічного письма Г. І. М'ясоїд пропонує таку схему роботи над тезами доповіді: 1) опрацювання теоретичного та ілюстративного матеріалу; 2) аналіз особливостей структурних компонентів, вправ; 3) написання тез доповіді за темою власного дослідження [5, с. 125]. Цей алгоритм, на нашу думку, можна застосувати як при написанні тез доповіді наукової конференції, так і при складанні тез доповіді за темою того чи іншого заняття.

Що стосується навчання написанню побутових та ділових листів, складанню ділової документації, то найбільш ефективним виявився такий алгоритм.

- 1) Виконання аналітичних вправ:
  - а) ознайомитись із оригінальними текстами, проаналізувати їх за змістом та виділити їх лінгвістичні особливості;
  - б) скласти власні питання до цих текстів;
  - в) виділити тематичні та ключові слова;
  - г) визначити проблематику листа / документа;

д) пояснити, з якою метою складався документ, тобто зрозуміти прагматичну спрямованість даного тексту.

2) Виконання інтерактивних вправ:

а) відповісти на питання викладача та студентів групи,

б) висловити свою точку зору.

3) Вправи на засвоєння лексико-граматичних особливостей таких текстів:

а) визначити суттєві кліше, вивчити їх, вжити їх у своїх ситуаціях,

б) проаналізувати схему логічної побудови листа або документа та скласти власний текст відповідного спрямування.

Таким чином, навчальне читання оригінального тексту зі спеціальності на заняттях з російської мови професійного спрямування як іноземної на економічних спеціальностях вищих навчальних закладах є однією зі складових комунікативної компетенції майбутнього фахівця і водночас однією з найсуттєвіших умов формування таких компетенцій, як лінгвістична, мовленнєва, соціально-політична, інформаційна, соціокультурна, загальноосвітня. У свою чергу інтенсифікація розвитку навичок письмового мовлення при оволодінні російською мовою професійного спрямування як іноземною тісно пов'язана з розвитком текстової компетенції, тому, на нашу думку, навчання читанню і письму має здійснюватись паралельно на базі конкретних текстів. Перспективи дослідження вбачаємо в подальшій розробці методики навчального читання оригінального економічного тексту.

Список використаної літератури

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н. Д. Гальскова. – М. : АРТИ-ГЛОССА, 2000. – 165 с.
2. Голубенко Л. Н. Обновление целей преподавания иностранных языков в XXI ст. / Л. Н. Голубенко, М. А. Панченко, В. П. Коляда // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з питань методики викладання іноземних мов пам'яті проф. В. Л. Скалкина, 15–16 лютого 2007 року. – Одеса, 2007. – С. 23–34.
3. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке / З. И. Клычникова. – 2-е изд. – М., 1983. – 126 с.
4. Муха Л. С. Психологический аспект процесса обучения англоязычному чтению / Л. С. Муха // Наукові записки міжнародного гуманітарного університету. – Одеса, 2007. – № 6. – С. 105–108.
5. М'ясоїд Г. І. Навчання написанню тез доповідей наукової конференції / Г. І. М'ясоїд // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ. – № 63. – С. 122–125.

Н. Г. Мойсенко, Л. В. Сизова

**СПОСОБЫ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ИЗУЧЕНИЯ
РУССКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМИ-ИНОСТРАНЦАМИ
ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ
ПРИ ПОМОЩИ ТЕКСТОВ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ**

Данная статья рассматривает овладение иностранными студентами-экономистами навыками чтения на русском языке текстов профессиональной направленности как основу для формирования письменной речи, которые, в свою очередь, являются составляющими коммуникативной компетенции. Авторы предлагают свои методы интенсификации и оптимизации формирования указанных навыков с учетом конкретных потребностей и требований студентов экономических специальностей.

Ключевые слова: язык, речь, оптимизация, интенсификация, коммуникативная компетенция, навыки, умения.

N. G. Moiseienko,

Candidate of Philology,

Associate Professor of English Grammar Department,

Odesa I. I. Mechnikov National University,

24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine

tel. : (048)776-21-89,

natalywx@mail.ru

L.V. Sizova,

Senior Lecturer at the Department of Linguistic and Humanities Training for International Students,

Institute of International Education,

Odesa I. I. Mechnikov National University,

7, Mayakovskogo By-street, Odessa, 65082, Ukraine,

nkunetskaya@mail.ru

**INTENSIFICATION OF THE PROCESS OF ACQUISITION
OF THE SKILLS OF WRITING AND AUTHENTIC TEXTS
IN SPECIALITY READING BY THE STUDENTS
IN ECONOMICS IN THE COURSE OF STUDY
OF THE RUSSIAN LANGUAGE AS A FOREIGN ONE**

Summary

The **purpose** of our work is to define the methods of optimization and intensification of the process of acquisition of the skills of writing and authentic texts

in specialty reading by the students of economics at the lessons of the Russian language as a foreign one.

In our research we used the **methods** of observation, synthesis, analysis, comparison, statistical calculation and analysis. We came to the **conclusion** that reading of the authentic texts in specialty can be the basis for development of writing skills of the foreign students, we suggested a number of analytical, interactive and creative tasks which make parallel acquisition of the above mentioned skills possible.

The results of our research have a **significant practical value**, they can be used as methodological principles for the manuals of the Russian Language for foreign students, they can make the students' work more efficient both in class and at home. We consider textual competence in a foreign language the basis for development of other communicative skills.

Key words: language, speech, optimization, intensification, communicative competence, skills, speech habits.

Надійшла до редакції 6.04.2015 р.

УДК 811.161.2'373.47

І. Р. Процик,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українського прикладного мовознавства

Львівського національного університету імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,

тел. : (032) 239-43-55,

iprotsky@yahoo.com

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЛЕКСИЧНІ ПАРАЛЕЛІ В СОЦІОЛЕКТІ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ

У статті, на тлі розгляду особливостей субкультури футбольних фанатів та специфіки їхнього вербального самовираження, проаналізовано польсько-українські лексичні паралелі в цьому соціолекті. Соціолекти українських і польських футбольних фанатів мали схожі шляхи становлення, зокрема розвивалися значною мірою під впливом чужих мов. До лексичних паралелей, під якими в лінгвістиці розуміють лексичні одиниці, тотожні за змістом і за формою вираження, в соціолекті футбольних фанатів належать спільні утворення споріднених слов'янських мов, а також запозичення з різних мов, насамперед із англійської та італійської.

Ключові слова: субкультура футбольних фанатів, фанатський соціолект, польсько-українські лексичні паралелі, спільна лексика споріднених слов'янських мов, запозичення.